

Admiral
BRANKO MAMULA

Jedinstven sistem odbrane i zaštite na jadranskom vojištu

Vrhovni komandant drug Tito je prilikom posjete Ratnoj morarici zadnjih godina skrenuo pažnju na značaj prostora na jadranskom vojištu. Ukazao je na probleme koje odbrani na moru i obali nameću nova oružja, snage i sredstva napada, i tražio da se izgrađuje duboka odbrana — prema otvorenom moru i iza obalnog ruba — prema unutrašnjosti teritorije. Posebno je ukazao na izuzetan značaj vanjskih otoka za izgradnju odbrane. »Naši otoci ne smiju postati plijen agresije... Naši otoci moraju postati naše tvrđave«.

Na 10. kongresu SKJ drug Tito je posebno podvukao složenost situacije na Sredozemlju kao odrazu složenosti situacije u Evropi i svijetu. Preko Sredozemlja se neposredno vežu tri kontinenta na kojima su se zbivali i dalje se zbivaju najznačajniji događaji našeg vremena. Najprije oslobodilački i antikolonijalni ratovi, a zatim odbrana slobode i nacionalne nezavisnosti od novih pokušaja političkog, privrednog i vojnog porobljavanja. Sukobi oko nafte i drugih sirovina, čiji su izvoznici novooslobođene zemlje Afrike i Azije, najneposrednije su se odrazili na regijon Sredozemlja. Strategija posrednog nastupanja nalazi Sredozemlje kao prostor na kojem se želi realizovati, bez velikih rizika nuklearnog sukoba velesila i vojnih blokova. Posrednički ratovi na obalama Sredozemlja ili u njegovim gravitacionim zonama došli su do punog izražaja. Na Sredozemlju su flote obiju velikih sila. Na tom istom prostoru je razvijen vojni potencijal južnoevropskog vojišta NATO-pakta, a u neposrednoj dubini balkanskog i podunavskog bazena odgovarajuće krupne snage drugog bloka. Stanje na Balkanu i u Italiji, a posebno odnosi velikih

sila i vojnih blokova prema tim područjima, značajni su vojnopolitički događaji koji se ne smiju ispuštati iz vida u savremenim procjenama stanja i kretanja na Sredozemlju.

*

Ideje da ćemo biti u stanju samo pomorskim snagama rješavati zadatke u odbrani zemlje, nikada nisu bile niti su mogle postati dominantne u našoj doktrini. Kao inferiorima na moru i u vazduhu nama u Ratnoj mornarici su iskustva iz rata na moru, stvaranja i razvoja mornarice, bila stalno prisutna. U svim fazama razvoja odbrane na Jadranu polazilo se od neophodnosti da u njoj učestvuju pomorske i obalske snage.

Koncepcija opštenarodne odbrane na jadranskom prostoru razrađivana je imajući u vidu sve specifičnosti koje proizlaze iz geostrategijskog položaja naše obale i primorja, mogućih kombinovanih dejstava snaga potencijalnih agresora s jedne strane, naših ukupnih mogućnosti da organizujemo odgovarajuće snage operativne vojske — snage ratne mornarice, kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva — za njihov dio zadataka, i brojne snage teritorijalne odbrane i općenarodnog organiziranog otpora za najšire zadatke odbrane i samozastite s druge strane. Samo objedinjenim svim snagama može se uspješno braniti veoma široki jadranski front, a po dubini svi oni najvažniji pravci i rejoni koji sa mora vode u unutrašnjost. Navedeni prostor predstavlja jedinstvenu zonu gdje savremene vojnopomorske snage agresora mogu jednovremeno razvijati napad — operaciju, pa naše snage koje brane sav taj prostor mora, obale i kopna moraju biti jedinstveno izgrađivane, organizovane, pripremane i upotrebljavane. Takvu organizaciju smo uspostavili, i ona se pokazala najadekvatnijom i našim dugoročnim rješenjem.

Koncem šezdesetih godina, radi shvatanja i realizacije suštine koncepcije i doktrine općenarodne odbrane na specifičnom jadranskom prostoru, temeljito su analizirana naša ratna i posljeratna iskustva, iskustva drugih, sagledana moguća fizionomija rata na moru, koju je donosila nova tehnika i doktrina upotrebe. Tako se došlo do čvrstih i stabilnih zaključaka o daljnjoj izgradnji i upotrebi snaga sva tri vida, teritorijalne odbrane i svih drugih struktura društva na jadranskom prostoru.

U materijalno-tehničkoj i kadrovskoj izgradnji snaga postignuti su vrlo značajni uspjesi. Nedostaci flotnog sastava u velikoj mjeri su uklonjeni ili su na putu da se uklone. U toku je modernizacija i ja-

čanje vatrene moći otočkih i obalskih snaga, obezbjeđenje manevra snagama morem i vazduhom. Modernizuju se kopnene snage, snage podrške, dograđuje se operacijska osnovica i tehnička infrastruktura, značajno je unapređena obuka i uvježbavanje komandi i jedinica, a izgradnja savremenog vojnopomorskog školskog sistema je završena. Snage toga dijela jugoslovenskog odbrambenog sistema postale su snažan činilac bezbjednosti zemlje i strategije njezine odbrane.

Organizacija SK bila je stalno u centru izgradnje stavova i donošenja odluka. Svojom idejno-političkom akcijom mobilizirala je sve snage i stalno izgrađivala socijalističku svijest pripadnika naših jedinica i ustanova, jačala jedinstvo naših redova u teoriji i praksi izgradnje sistema odbrane.

Radeći na tim zadacima SK je obogatio organizacione oblike svog svakodnevnog rada, postigao zapažene rezultate u povezivanju izgradnje oružanih snaga sa organizacijama udruženog rada, društveno-političkim, kulturnim i sportskim organizacijama, i najširim masama naših radnih ljudi i građana; razvio intenzivan idejno-politički rad na izgradnji, kako svog članstva tako članova Saveza socijalističke omladine i gotovo cjelokupnih generacija omladine koje svake godine dolaze na službu u Armiju. U atmosferi stalnih akcija i idejnog stasanja SK bio je u stanju da omasovi svoje redove mladim starješinama, vojnicima, mornarima i pitomcima, dalje podigne ugled i uticaj u svim sredinama osnovnih jedinica i vojnih kolektiva, komandi i štabova.

Ove godine pripremamo petogodišnji i desetogodišnji plan izgradnje, sagledavamo daljnji razvoj koncepcije i doktrine, strategije i taktike oružane borbe, sliku rata i fizionomiju oružanih snaga.

Uočavaju se narasle mogućnosti savremenih pomorskih snaga da dejstvuju snažno i iznenadno na moru, kopnu i u vazduhu, kao i činjenicu da se sa svojim prvim ešelonima nalaze na moru — plove i izvode vježbe, u mnogo slučajeva uz teritorijalne vode, pa ih i povređuju. Druga, značajna činjenica je da se u savremenim agresijama preko mora, koristeći ratnu mornaricu i njezina najrazličitija sredstva, uvježbane timove i jedinice, organizuju specijalna dejstva na moru, otocima i obalskim zonama. Razuđene obale i razvijeno područje unutarnjih voda, cijene se kao posebno podesni za dejstva ovih snaga, koje se redovno povezuju sa unutarnjim neprijateljem i angažuju političku emigraciju.

Naša obala i obalno more s otocima je istureni dio naše nacionalne teritorije, kako u geografsko-strategijskom smislu tako i po međunarodnom prometu, posebno u ljetnoj turističkoj sezoni.

Značajan dio privrednog potencijala nalazi se na obali. U izgradnji su novi krupni objekti. Naša dosadašnja iskustva, kao i iskustva drugih koji preko mora uvoze kabaste sirovine, upućuju na zaključak da će se takav trend razvoja na obali nastaviti.

U toku su i opsežna istraživanja jadranskog podmorja. U bližoj budućnosti treba očekivati rezultate, pogotovo što se tiče plina. Istraživanja nafte će se narednih godina intenzivirati.

Bezbjednost, samozaštita i odbrana obalnog područja postaje i sa privrednog stanovišta stratejsko pitanje.

Jadransko područje, geostratejski gledano, je uzak pojas u uslovima velikih dometa oruđa, dubine vazdušnog prodora i desantiranja. Na tom području se, s druge strane, reflektuju složeni i konflikti odnosi na Sredozemlju i njegovim obalama. Proizlazi zaključak da odbrana i samozaštita na tom dijelu naše teritorije ima posebne zadatke, traži stalnu gotovost i puno jedinstvo svih njihovih faktora. U ovom kontekstu otoci dobijaju prvorazredan značaj. Oni svojim položajem daju prirodnu zaštitu obali i unutrašnjim nacionalnim vodama. Treba imati u vidu da jedan ili grupa otoka u rukama agresora daju mogućnost da napada na velikoj dubini našu nacionalnu teritoriju. Otuda odbrana otoka ima i širi — stratejski značaj.

Stanovništvo otoka dugo vremena u poratnom periodu napuštalo je otoke i odlazilo u industrijske centre na obali i u zemlji, i iseljavalo se. Preduzete mjere radi zaustavljanja tog procesa dale su do sada rezultate. U velikoj mjeri razvijala se ili je u toku razvoja infrastruktura — struja, voda, putevi, pomorske veze, PTT-saobraćaj itd. Turizam, i neke druge djelatnosti dobile su na zamahu. Ali, stanje se još nije počelo bitnije mjenjati na većini isturenih, manjih i slabije povezanih otoka. Radne organizacije iz industrijskih centara Dalmacije, Hrvatskog primorja i Istre, pa i šire iz čitave zemlje, sporo se odlučuju da svoje pogone razvijaju na otocima. Neki neuspjeli pokušaji u prethodnom periodu ih plaše. Slično je sa većim poljoprivrednim radnim organizacijama kojih, na primjer, na području Dalmacije, ima nekoliko. To su sve razlozi što se otančani broj stanovništva na otocima jedva održava, a negdje se i dalje smanjuje. Nema potrebe isticati da bez ljudi, žena i omladine na otocima nije moguće snagama ratne mornarice, unutarnjih poslova i pomorskih upravnih službi kontrolisati ovako dugačku, razvedenu obalu, sa nekoliko stotina otočića, u uslovima ovako razvijenog međunarodnog, pogotovo turističkog prometa. Svi ti problemi se javljaju i u organizaciji odbrane.

Na naseljavanje nekih otoka treba gledati kao na mogućnost razvoja omladinskih radnih i rekreacionih centara kao što je Otok mladosti (o. Obonjan) kod Šibenika. Za nekoliko godina, uz relativno skromnu pomoć, omladina je sama svojim rukama, od pustog otoka već do sada izgradila centar za rad i rekreaciju 1.000 do 2.000 omladinaca i omladinki iz svih krajeva zemlje. Što to znači za socijalističko samoupravno i opće vaspitanje naše mlade generacije dobro je poznato. Sa stanovišta samozaštite, a po potrebi i odbrane takva rješenja mogu se samo poželjeti. Među ostalim, i zato što su ti centri aktivni u vrijeme koje je na Jadranu najinteresantnije. Moguće je na vanjskom dijelu našeg otočnog arhipelaga, gdje ima najviše nenaseljenih i slabo naseljenih otoka, izgraditi u dugoročnom planu slične objekte — na Kornatima, Molatskoj grupi otoka, Kvarnerskim otocima i drugim.

*

Na bazi razvijene osnove, njezinih tehničkih, tehnoloških i kadrovskih sposobnosti moguće je graditi pravu snagu ratne mornarice i teritorijalne odbrane na moru. To vrijedi za klasične ratne mornarice, a posebno za našu ratnu mornaricu i koncepciju općenarodne odbrane.

Početak razvoja brodogradnje u prvim posljeratnim godinama bio je upravo usmjeren ovim putem. Tako je jedino bilo moguće da u desetak posljeratnih godina u sopstvenoj brodogradnji masovno gradimo prve generacije ratnih brodova i prve serije kvalitetnih brodova za trgovačku i ribarsku flotu. U sopstvenom Brodarskom institutu rješavamo sve vrste brodskih konstrukcija, ugradnju pogona, opremu i naoružanje za uslove našeg jadranskog pomorskog vojišta, koncepcije i doktrine upotrebe flotnih snaga u odbrani. Brodska i podmornička rješenja naše proizvodnje su se pokazala odlična, i stoje uz bok najsavremenije ratne brodogradnje u svijetu.

Stvarni rezultati koje smo postigli su ohrabrujući i daju perspektivu da se u tekućem i narednom srednjoročnom planu zakorači u proizvodnju vrhunske tehnike, osim nekoliko borbenih sredstava i opreme drugim proizvodima u zemlji. Zajedno sa brodogradnjom očekujemo osvajanje proizvodnje brzohodnih motora, a sa elektronskom industrijom i njezinim razvojnim institutima proizvodnju većeg dijela elektronske opreme. Poznato je da su već nekoliko godina ukupne bazične mogućnosti u elektronskoj industriji veće od onog što su davale za opremanje oružanih snaga. Zaostajao je razvoj kompletnih sistema i udruživanje napora različitih proizvođača, što se

upravo u ovom srednjoročnom planu otklanja. Razvoj oružanih sistema je također u punom zamahu. Zaostajanje u prethodnom periodu uspješno se nadoknađuje, međutim, treba još vremena dok stignemo nivo vrlo savremenih oružanih sistema za brodove. Mnogo brže se postižu uspjesi u obalskoj odbrani.

Daljnja perspektiva brodskih konstrukcija zahtjeva da ih rješavamo uz punu saradnju sa brodogradnjom, trgovačkom mornaricom, ribarskom i turističkom flotom. Proizilazi to kako iz koncepcije općenarodne odbrane, tako i iz daljnjeg razvoja tehnologije brodskih konstrukcija i pogona koji je već počeo.

Treba prebroditi negativne i neprirodne pojave koje prate pomorstvo već više od petnaest godina. Brodogradnja je radila za izvoz, a najveći dio i najvažnije opreme uvozila. Trgovačka mornarica najvećim dijelom svojih kapaciteta vozila je za strance i nabavljala brodove u inozemstvu, vrlo različitih tipova, brodarske konstrukcije, pogona i opreme. U tim uslovima značajno je zaostao razvoj domaćih pogona i opreme, posebno brodske elektronike i automatizacije. Bilo je nemoguće realizovati nacionalne standarde i obezbjediti minimalne količine rezervnih djelova, a bez toga ne može biti efikasnog uključivanja značajnog postojećeg potencijala u sistem odbrane.

Treba očekivati da će se rješenja u narednom periodu odlučnije tražiti, prvenstveno u udruženom radu svih učesnika u pomorskoj privredi. Uz pomoć društveno-političkih organa na svim nivoima neophodno je ukloniti zaostajanje kako ono ne bi imalo i teže posljedice u ovim značajnim privrednim granama, što ne bi ostalo bez odraza i na izgradnju jedinstvenog sistema odbrane i zaštite.

Zaostajanje razvoja domaće opreme, posebno složenijih brodskih sistema, iako je u zemlji izgrađena moćna naučnorazvojna i industrijska baza, imalo je za posljedicu da nismo bili u stanju realizovati mnoge zahtjeve i programe prijateljskih, prvenstveno neangажovanih zemalja, za izgradnju njihovih ratnih mornarica kojih je zadnjih godina bilo vrlo često, i dalje ih ima.

Za našu koncepciju općenarodne odbrane zainteresirane su mnoge zemlje, kako novooslobođene, koje tek grade svoju odbranu i suočavaju se sa deficitom borbenih sredstava, kadrova i finansijskih mogućnosti, tako i razvijene zemlje koje žele očuvati svoju nezavisnost i nisu uključene u vojne blokove.

Svi uočavaju da je tek u razvijenom socijalističkom društvu sa riješenim osnovnim pitanjima odnosa unutar društva, moguće podržavati odbranu i dati masovno narodu oružje. Međutim, moguće je da se pojedinačne komponente općenarodne odbrane vrlo us-

pješno primjenjuju u zemljama koje stoje na čvrstim pozicijama nezavisnosti i odbrane kao: oslonac na sopstvenu proizvodnju masovnog — lakog naoružanja, masovne obuke stanovništva, posebno omladine, stvaranje vojnih formacija koje se mogu brže i lakše prilagođavati promjenama operativne situacije, uključivanje u odbranu privrednog potencijala i društvenih institucija znatno više nego što se činilo u prošlim ratovima upotrebom klasičnih vojnih formacija, itd.

Nesvrstana politika SFRJ i koncepcija općenarodne odbrane bili su među najznačajnijim faktorima koji su zadnjih godina doveli do saradnje sa nizom afro-azijskih zemalja i u izgradnji njihovih oružanih snaga. Došlo je do značajnog izvoza naoružanja i opreme u te zemlje kao i tehničke pomoći. To je bio slučaj sa ratnom mornaricom. Da su nam mogućnosti bile veće, a posebno bih istakao razvojni industrijski potencijali nešto više udruženi, postojali su i još uvijek postoje uslovi i za veću realizaciju u tom smislu, i svih drugih vidova saradnje u pomoći na izgradnji oružanih snaga prijateljskih nesvrstanih zemalja.

Nama je ta vrsta vojne saradnje značajna radi zajedničkih ulaganja u razvojne programe, većih serija, kontinuiranog sleđenja savremenih tehnologija, i ekonomičnije proizvodnje. Nesvrstanim zemljama, kada bi se brže i odlučnije okupljale oko zajedničkih razvojnih programa u izgradnji oružanih snaga, pružila bi se šansa da bez pritiska i ustupaka grade odbranu i jačaju svoju nezavisnost i nesvrstanu poziciju.

*

Napori u daljnjoj izgradnji, pripremi i obučavanju oružanih snaga morat će se posebno posvetiti:

— Taktičkim problemima sve složenijeg boja, sadejstvu svih struktura oružane borbe, i raznovrsnih savremenih i klasičnih oružja i sredstava, imajući stalno u vidu da se na području taktike konačno realizuje strategija i koncepcija odbrane;

— Daljnjem unapređenju priprema i obuke operativnih, partizanskih i teritorijalnih snaga za dejstva u najtežim situacijama na privremeno posjednutim djelovima ratišta, tijesno sadejstvo sa svim organizovanim snagama društva za odbranu, bit će jedan od važnih zadataka u narednom periodu.

— Snagama, sredstvima i mjerama protiv specijalnog rata koji će, po svemu sudeći, biti sve intenzivnije primjenjivan da bi se žrtva

agresije unaprijed obeshrabrila i slomila joj volja za otpor. — Saradnja snaga odbrane i samozaštite na tom jedinstvenom zadatku trebat će se dalje razrađivati i tražiti rješenja koja će efikasno, i u duhu samoupravnih prava i odgovornosti, najoptimalnije funkcionisati.

— Komande, štabovi i starješine uopće, nalaze se u sve složenijem položaju. Dijapazon potrebnih znanja, vještina i informacija se stalno proširuje. Oni se moraju društveno-politički kvalifikovati da shvataju i prate procese, a vojnostručno da mogu u svim strukturama odbrane pomoći u rješavanju raznovrsnih zadataka, i da budu među prvim u daljoj razradi koncepcije i doktrine odbrane. U oružanim snagama da budu sposobni da izgrađuju čvrstu vojnu organizaciju, obučavaju jedinice na složenim oružjima i opremi, čije se generacije tehnološki mjenjaju u kratkim vremenskim periodima, da budu dovoljno adaptibilni i da mogu prelaziti iz jedne u drugu komponentu oružanih snaga i primjenjivati najrazličitije oblike dejstva. To traži široka znanja, stalno učenje, velike lične napore i, što je najvažnije, bezrezervnu društveno-političku opredeljenost i motiviranost, psihofizički stabilnu i kompletnu ličnost.

— Vojni kolektivi će sve više imati aktivnu ulogu u obučavanju, izgradnji jedinica i njihove bojeve gotovosti, kako u mirnodopskom jezgru tako još više u ratnim oružanim snagama.

Samoupravni sistem već je u osnovi formirao, i dalje će formirati čovjeka čija će društvena svijest, odgovornost i znanje omogućiti da u svom kolektivu preuzme niz zadataka i obaveza.

Naravno, to ne može dirati u jednostarešinstvo i punu odgovornost starješina za stanje u jedinici. Međutim, bit će potrebno učiniti nove napore da se u vojnim kolektivima razvija snaga koja će samoupravnom sviješću i odgovornošću rješavati mnogobrojne zadatke od krupnog značaja za izgradnju jedinica i vođenje oružane borbe.

U izgradnji borbenog morala treba imati u vidu da će u načinu ratovanja, kakav proizlazi iz naše koncepcije odbrane, čovjek mnogo češće dolaziti u situaciju da samostalno odlučuje kad i kako će se sukobiti sa agresorom. Ta činjenica traži najviši nivo morala, mnogo viši nego u slučajevima kada je neprekidno prisutan nenarušen sistem vojne organizacije i čovjek postupa pod utjecajem tog organizma.

Konačno, naš sistem odbrane i oružane snage u njemu, prevashodno je društveni, a ne tehnološki sistem. On je otvoren, živ i sposoban da stalno prati promjene i prihvata najnaprednije tendencije, kako društvene tako i tehničke i tehnološke. To mu obezbjeđuje da

stalno dograđuje, a po potrebi i mijenja neke utvrđene stavove o općenarodnoj odbrani i oružanim snagama. Komunistička partija Jugoslavije u svakoj etapi naše narodnooslobodilačke borbe, a Savez komunista u svim odlučnim momentima naše novije historije, bili su u stanju da nađu odgovore i rješenja.

Strateg naše revolucije, drug Tito, u oružanoj borbi je za svaki prostor i vrijeme nalazio najbolja rješenja. Tu leže korijeni originalnosti i revolucionarnosti našeg narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije. To daje osnovu revolucionarnosti i vitalnosti i naše savremene koncepcije odbrane i oružanih snaga.